

משה צפור

המוטיב 'אשתי-אחותי ומלך': שלושה סיפורים וארבעה וקריאה אחרת

תקציר

מובאת כאן דרך אחרת להצגת הטקסט המקראי באמצעות טבלאות של הקבלת סיפורים דומים, והיא חושפת לעיני המתבונן תובנות חדשות. המטרה היא שהקורא בכוחות עצמו, ללא תיווך של פרשנים וחוקרים, יבחן את הטקסט עוד בטרם יפנה לראות מה חושבים אחרים. המאמר הוא מעין מבוא והדגמה לספר ההולך ונכתב. נמחיש זאת בשלושה סיפורים: אברהם ושרה ופרעה ואבימלך; יצחק, רבקה ואבימלך; וכן הסיפורים העוסקים בחפירת בארות וריב ובמקור השם באר שבע.

מילות מפתח:

בנדוד, מקבילות במקרא; סיפורי האבות; 'אשתי-אחותי'; אבימלך מלך גר; חפירת בארות וריב; השורשים נג"ע ושל"ח; יט"ב; מקור השם באר שבע.

מבוא

דרכי הקריאה במקרא

- א. קיים הקורא הפסיבי: הוא נוטל את הפרק המקראי ומיידי אץ-רץ לראות מה מעירים עליו פרשנים וחוקרים המקובלים עליו, בבחינת 'ירדה תורה מן השמים ועמה פירוש רש"י' (או חכמים אחרים). אלה יביאו אליו את השאלות והקשיים.
- ב. הקורא האקטיבי במקרא: אומנם הוא מתחיל בקריאה יסודית בטקסט, מבחין בפרטים המחייבים בירור, ואז פונה אל הפרשנים.
- ג. הקורא החוקר: זה השואף לרדת לעומקו של הטקסט ולפתור בכוחות עצמו את הטקסט ובעיותיו מתוך עיון בטקסט עצמו.

הנחת היסוד של זה האחרון היא שהפרשן הטוב ביותר של המקרא מן הבחינה הפילולוגית-ספרותית הוא המקרא עצמו ומתוך עצמו. לצורך זה ישנם שני כלים: האחד הוא הקונקורדנציות המקראיות לסוגיהן, המסייעות לנו לראות את שימושיה של מילה או שורש בתנ"ך. הכלי החשוב השני הוא הספר **מקבילות במקרא** של אבא בנדויד.¹ הספר מעמיד זה לצד זה טקסטים מקראיים מקבילים, קצרים או ארוכים, כדי לראות ניסוחים דומים או שונים של עניין משותף, הן בהקשר זהה והן בהקשרים שונים זה מזה.² בעזרת שני כלים אלה הקורא אמור להבין מילולית את הפרשה שהוא קורא, עוד בטרם יפנה לעזרה מבחוץ (פרשנים, ספרי עזר) להבנת הפרשה. רק בשלב השני יפנה הקורא לספרות המחקר לבקש מידע חיצוני נוסף בתחום הלשוני, ההיסטורי, הגאוגרפי, האנתרופולוגי, הריאליה והמזרח הקדום בכלל.

הצעת דרך אחרת

עתה רצוננו להציג כלי חדש לעזרתו של הקורא מסוג זה בצירוף פרשיות מדגימות. זהו חלק מתוך ספר ההולך ונכתב: **הקבלות ומערכת השוואות במקרא**. ביסודו הספר היה אמור להיות הרחבה והשלמות למפעלו של בנדויד - אך בהמשך העבודה נוכחנו שיש ללכת בדרך אחרת. תחילה יש לציין שישנם קטעים מקראיים רבים שלדעתנו היו ראויים גם הם להופיע בספרו של בנדויד. בספרנו הנזכר אנו מנסים להשלים את החסר בעינינו וגם להרחיב את המושג "מקבילות". להלן שתי דוגמאות קצרות מתוך רבות המנויות במבוא לספרנו. כל אחת בנויה בדרך אחרת.³

טבלה א: הינתקות מבית דויד

ש"ב כ 2-1 מרד שבע בן בכרי	מל"א יב 16 מרד ירבעם	דה"ב י 16 מרד ירבעם
1 וַיִּתְקַע בְּשֹׁפָר וַיֹּאמְרוּ אֵין לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלֶה לָנוּ בְּבֵן יִשִׁי אִישׁ לְאַהֲלֵיוּ יִשְׂרָאֵל	וַיִּרְא כָּל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵהֶם וַיִּשְׁבּוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לְאֹמֹר מִה לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלֶה בְּבֵן יִשִׁי לְאַהֲלֵיוּ יִשְׂרָאֵל	וְכָל יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךְ לָהֶם וַיִּשְׁבּוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ לְאֹמֹר מִה לָנוּ חֵלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלֶה בְּבֵן יִשִׁי אִישׁ לְאַהֲלֵיוּ יִשְׂרָאֵל
2 וַיַּעַל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי דָוִד אַחֲרֵי שָׁבַע בֶּן בְּכָרִי	עָתָה רְאֵה בֵיתְךָ דָּוִד וַיִּלְךָ יִשְׂרָאֵל לְאַהֲלֵיוּ.	עָתָה רְאֵה בֵיתְךָ דָּוִד וַיִּלְךָ כָּל יִשְׂרָאֵל לְאַהֲלֵיוּ.

1. א' בנדויד, **מקבילות במקרא**, ירושלים תשכ"ה (מהד' ראשונה, 3 כרכים), תשל"ב (מהד' שנייה, כרך אחד).
2. על תוכנו, שיטתו ועקרונות מפעלו ראו בעמודי הפתיחה בתחילת ספרו (העמודים אינם ממוספרים).
3. במאמר זה הטקסט המקראי המנוקד וכן דברי הפרשנים שאובים מתוך התוכנה המקוונת **מקראות גדולות הכתר**, בההדרת פרופ' מ' כהן, אוניברסיטת בר-אילן, גרסת 2009.

ראו בנדויד עמ' 95 - שלא כצפוי, אצלו אינה מופיעה ההקבלה עם שמ"ב כ 1-2; אף לא בעמ' 58. הטבלה המובאת כאן מדגימה את הדרך שבה לדעתנו יש להציג את הטקסטים בספר **מקבילות במקרא** - לא רק את קטעי השירה, אלא גם את קטעי הפרוזה - היינו: ככל האפשר לפצל את הטקסט להיגדים קצרים, באופן שכל שורה תביע דבר אחד, וכך הדמיון שבתקבולת או השוני בולטים מייד לעין.⁴ הדוגמה הבאה היא של תקבולת שראוי להביאה בספר, כשהיא עשויה במבנה של שורות מקבילות:

טבלה ב: יונה בלב הסערה

יונה א:			
4	וַיִּי	הַטִּיל רוּחַ גְּדוֹלָה	אֶל הַיָּם
5		וַיִּטְלוּ אֶת הַפְּלִים [...]	אֶל הַיָּם
12	שְׂאֲנֵי	וְהַטִּילֵנִי	אֶל הַיָּם
15	וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה	וַיִּטְלֶהוּ	אֶל הַיָּם

כאן נוח להציג טבלה במבנה של שורות, וכך מובלט הנרמז בסיפור. ואין זה בגדר 'מילה מנחה' או 'שורש מנחה' גרידא. אין ספק שהמספר רוצה להראות בזה כיצד אחרי שה' הטיל אל הים' סערה מפחידה, מנסים המלחים להילחם בה באמצעים ארציים: הם 'מטילים אל הים' את המטען הכבד המאיים להטביע את הספינה אך ללא הועיל. יונה מלמד אותם את מה צריך באמת 'להטיל אל הים' כדי שהסערה 'תשתוק מעליהם': את האשם בסערה, אותו עצמו! ואכן כאשר 'הטילוהו אל הים', עמד הים מזעפו. בנדויד, על פי שיטתו (המתוארת בהקדמתו הקצרה רק במידה חלקית), אינו מציג פרשיות כגון אלו המובאות להלן ורבות אחרות שבספרנו. הוא אינו מציג כמקבילה חלקי פסוקים. כך למשל בעמ' 172 הוא מעמיד את שמ' כג 18-19 כנגד שמ' לד 25-26, אך אינו מעמיד כנגדם גם את "לא תבִּשֵׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אִמּוֹ" בדב' יד 21.

דרך אחרת לקריאה בתנ"ך - מתווה

ברם, חשיבותו של ספרנו אינה רק בהשלמות ובהוספות למפעלו של בנדויד, אלא ובעיקר בדרכנו בהצגת הטקסטים המקראיים, כפי שנוסיף ונדגים להלן. ספרנו עשוי טבלאות מגוונות. בטבלאות מובלטים קווי דמיון מכאן וניגודים מכאן. המאמר הנוכחי הוא מעין פרק מבואי שמטרתו להציג את גישתנו, ומה אפשר לראות מתוך התבוננות בטבלאות. כוונתנו לעורר את סקרנותו של הקורא, להפגיש אותו ישירות עם הטקסטים המקראיים בלי תיווך, כך שיבחין בעצמו מייד במורכבויות שבטקסטים, ואולי גם יעלה תובנות משלו. אך שלא כמו בדוגמאות שהובאו לעיל, כאן אין אנו מכוונים אותו אל תשובות מסוימות. בשורות להלן אנו מדגימים כיצד הטבלאות עשויות לסייע לקורא לשאול את השאלות הנכונות, וכיצד אפשר להפיק תועלת מספרנו זה. גישתנו הוצגה לאחרונה גם במאמר דיגיטלי העוסק בפרק ג בספר בראשית.⁵ ועתה במאמר הנוכחי מובאת עוד הדגמה מוסברת.

בגוף הספר מובאות הטבלאות **ללא תוספת הסברים**, ומכאן יצא הקורא-הפעיל ללמוד בכוחות עצמו את הטקסט, ככל שידו מגעת, ורק לאחר מכן יפנה אל דבריהם של פרשנים וחוקרים.

צרור סיפורים - כמקרה מבחן

לצורך מאמר זה המשמש הדגמה בחרנו בנושא מוכר שהרבו לדון בו ובבעיות הכרוכות בו, ואף העלו גישות שונות.⁶ אנו עוסקים כאן בצרור של שלושה סיפורים בעלי קרבה ודמיון רב, ובהם אחד האבות יורד למצרים - או

4. אני מבקש להודות לגב' מריאל מהדב שבטוב טעמה סייעה בידי להציב היטב את הטבלאות ואת ההפניות, וגם העלתה רעיונות יפים לשיפור הספר.
 5. מ' צפור, **הגירוש מגן עדן – תרשים לקריאה בתנ"ך בדרך אחרת**.
 6. דיון משווה בין הסיפורים בפרקים יב, כ, כו ראו: י"מ עמנואלי, **ספר בראשית: הסברים והארות**, תל אביב תשל"ז, עמ' 189-201. על הסיפור בפרק כא 22-32 ראו עמ' 205-293. חלק מן הנקודות הראויות לעיון המובאות להלן בעניין הנושאים הנידונים במאמר הזה העלו כבר פרשנים אחרים. ראו בהרחבה: מ' ויינפלד (עורך), **בראשית** (עולם התנ"ך), תל אביב 1982; י' גרוסמן, **אברהם: סיפורו של מסע**, תל אביב תשע"ה, בעיקר עמ' 50-59, 114-115; 238-245; 247-248, והספרות המובאת.

לגרר - ועימו אשתו יפת המראה (בר' יב 20-10; כ 18-1; כו 11-1; בסיפור הראשון והשלישי מצוינות הנסיבות: הרעב). בשל יופייה אישה חושש מהצפוי להם ומציג אותה בכל מקום כאחותו. בשני הסיפורים הראשונים הדברים מסתבכים והמלך המקומי לוקח אותה אליו; בסיפור הראשון הנפשות הפועלות הן אברם, שרי ופרעה; בסיפור השני הן אברהם, שרה ואבימלך; בסיפור השלישי אלו יצחק, רבקה ואבימלך - אך כאן העלילה מתפתחת אחרת. וכפי שנראה להלן, מצורפת לזה פרשייה אחרת: חפירת בארות, מריבות על הבעלות, פיוס ואף בריתות. מתגלגל בהם גם השם 'באר שבע' ונסיבות קריאתו. נוסף על כך בהמשכו של פרק כו (פס' 26-31) מופיע עניין המפגש של אבימלך ופיכול שר צבאו עם יצחק, ואותו נכון להעמיד כנגד המפגש של אבימלך ופיכול עם אברהם (כא 22-34).

האם מותר לקרוא להשלים פערים בסיפור אחד מתוך מה שיש בסיפור האחר?

הדמיון בין הסיפורים השונים רב.⁷ לא ייפלא אפוא שיש בין החוקרים הסוברים שאין אלה אלא אותו אירוע עצמו שחוזר ונשנה בשינוי נוסח.⁸ המעיין בטבלאות המובאות להלן חש אט-אט בדמיון שבין פרשיות אלה, וכנגד זה הוא גם שם לב לכך שבסיפורים השונים יש פערים לא מוסברים. במיוחד הוא תמה תמיהה גדולה על שלאחר התקלה הנגרמת כאשר אשתו של אדם מוצגת כאחותו, שוב חוזר אותו אדם (או בנו) על התנהגות זו.

במבט ראשון כל סיפור מספר על אירוע אחר (דמויות אחרות, פרטים אחרים). אך כאמור לדעת חוקרים, אלו הן גרסאות מוגזרות של אותו סיפור עצמו. כך לדעתם יש לראות את הנוסח בפרק כ (עניין המתנות לאברהם; כ 14, 16) כגרסה מרוככת של הנוסח שבפרק יב (פס' 16): אברהם מקבל מתנות בזמן ש'אחותו' נמצאת אצל המלך פרעה, לעומת המסופר בפרק כ, שבו אברהם מקבל מתנות בלי כל קשר לכאורה ללקיחתה של שרה לבית המלך אבימלך. חוקרים אף מנסים לחשוף מוקדם ומאוחר בגרסאות האלה.⁹ ההנחה היא שביסודם של כל הסיפורים האלה עומד סיפור קדום שהכיל גם פרטים שכרגע לא מופיעים בסיפור זה ובסיפור אחר.¹⁰ משום כך מותר לנו לנסות להשלים את הפרטים החסרים בסיפור אחד מתוך מה שמופיע בסיפור האחר, בין שהוא מופיע בספר בראשית קודם לכן ובין שהוא מופיע לאחר מכן.

זהו התפקיד של העמדת הסיפורים השונים בטבלאות (בדרך שהן מוצגות בהמשך המאמר). כך יוכל הקורא להבחין בבעיות לסוגיהן; ואולי גם ינסה לשחזר את הסיפור בצורתו הגרעינית.

אכן, חוקרים ופרשנים ניסו להיעזר לצורך פירושה גם בחומר חוץ-מקראי, כגון תיעוד על חוקים ומנהגים מן העולם הקדום.¹¹ ברם, אין כוונתנו במאמר זה לפרש את המקראות ולהכריע בין תפיסות שונות ולפתור את השאלות המתעוררות, אלא רק להציע כיוונים מסוימים שקורא-פעיל זה או אחר עשוי להגיע אליהם - מתוך המקרא עצמו, בסיוע הטבלאות שבספרנו - עוד לפני שהוא מתייעץ עם ספרי פרשנות ומחקר, ואף ייתכן שיעלה השערות משלו.

תסטית (excursus)¹² - 'סצנת דפוס'?

נניח את רצף הדברים לשם דיון בגישה מוכרת המיושמת בצרור הסיפורים הנידונים כאן.

7. צרור הסיפורים האלה והדמיון ביניהם הוא אחד הפעמים שיש חוקרים הרואים בהם "סצנת דפוס"; על כך להלן.
8. ראו למשל ויינפלד (לעיל הערה 6), המזכיר גם את קודמיו הסוברים כך. דוגמה לכך: סיפור מי מריבה (במ' כ 13-1), שיש מחכמינו המציינים במפורש, שהוא אותו אירוע עצמו הנזכר בשמ' יז 7-1 בהבדלים רבים. ראו למשל ר' יוסף בכור שור, על במ' כ 6 (ובמקרה זה אין מדובר באירוע שמישהו אחר חוזר ומספר אותו ואינו מדייק בפרטיו). ראו גם גישת חז"ל ופרשנים מסורתיים, היוצרים הרמוניה בין שני סיפורי הבריאה בספר בראשית פרק א ופרק ב. ראו ברייתא דרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: "כלל שאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון; ויברא... את האדם" זהו כלל, סתם ברייתו מהיכן וסתם את מעשיו; חזר ופירש: וייצר ה' אלהים' (בר' ב 1); ויצמח לו גן עדן; וייניחהו בגן עדן' (להלן, פס' 15); ויפל' עליו 'תרדמה' (להלן, פס' 21); השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב: וייצר... מן האדמה כל חית השדה', כדי לפרש: ויבא אל האדם' (להלן, פס' 19) לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק" (מובא ברש"י לבר' ב 8-9).
9. כך למשל ויינפלד (לעיל הערה 6), עמ' 94-95 (הערה על יב 20-10).
10. מגמה פרשנית מעין זו של העברה מתוך סיפור מקביל מופיעה למשל בתרגום הארמי המיוחס ליונתן על בר' יב 19, שם (בתרגום שלנו לעברית), אחרי 'ולקחתי אותה לי לאישה' הוא מוסיף: 'ומיד פגעה בי צרעת' [ככפסוק 17], 'ולא קרבת אליה' (על פי כ 4).
11. ראו מ' ויינפלד, 'שרה בבית אבימלך' (בר' כ) על רקע חוק אשורי והמגילה החיצונית לבראשית', **תרכיץ**, נב (תשמ"ג), עמ' 639-642. ויינפלד קובע שהחוק הזה ודומיו היו ידועים ואף מקובלים בעולם הבר-מקראי, כפי שמשתקף במגילה זו.
12. אני מעדיף מינוח עברי כזה על פני התרגום המקובל 'תרחיב'.

צורך הסיפורים האלה והדמיון ביניהם הוא אחד הפעמים שבהם יש חוקרים הרואים בהם 'סצנת דפוס';¹³ הדוגמה המפורסמת המשמשת כמדומה כנקודת מוצא במחקר לדוגמה לקיום תופעה זו במקרא היא 'סצנת האירוסין' (בר' כד; בר' כט; שמ' ב 15-21, ועוד). בסיפורים אלה ישנם המרכיבים האלה: הלך המגיע ממרחקים, פגישה ליד הבאר, שאיבת מים, הזמנה הביתה לסעודה ואירוסין. מרכיבים אלה, כולם או מקצתם, בוואריאציות למיניהן הם מעין קונוונציה בין המספר לקורא שבדרך זו יש לעצב את הסיפור. אלטר דן בהרחבה בדוגמה הזאת המשמשת להמחשה של תופעת 'סצנת דפוס' ועומד על הוואריאציות ועל היעדר מרכיבים מסוימים מתוך סיפור זה או אחר. הוא טוען שכל אלה הם בעלי משמעות, והוא מציע לכולם ביאור. אלטר מונה סיפורים מקראיים אחרים שהוא מגדיר 'סצנת אירוסין'. הוא מביא עוד סצנות דפוס אחרות, ובהן הוא רושם גם את צורך הסיפורים נשוא מאמרנו זה, וגם בסיפורים האלה הוא רואה 'סצנת דפוס'. הכול בסל אחד (עמ' 63).

וכאן אינני יכול להסכים עימו. לשיטתו, הפרטים המשמשים לסצנת דפוס הם מעין 'קישוט' המתלווה לסיפור, כי כך מחייבת הקונוונציה.¹⁴ ברם, למעשה, יכולות היו הפרשיות האלה לעמוד בכוחות עצמן: גם בלי ה'קישוט' שהוסיפה הקונוונציה, עדיין נשאר סיפור. כך למשל בקבוצת הסיפורים שבהם מכבבת 'סצנת האירוסין' אפשר להעביר את משה הנמלט מיד פרעה היישר למדיין אל בית יתרו, שם ימצא מחסה תמורת שירות כרועה צאן (ראו שמ' ג 1), ובתקופת שהייתו בבית מעסיקו יישא לאישה את בתו, והיא יולדת לו את בנו גרשם (ראו ב 21-22). גם בפרשיות אחרות שאלטר מונה בקבוצת 'סצנת אירוסין' אין הכרח בקישוטים שהקונוונציה הוסיפה, וגם בלעדיהם הסיפור עומד על כנו.¹⁵

לא כן בסיפורי האבות ונשותיהם היפות ומלך מקומי: כאן אם תסיר מן הסיפורים האלה את המרכיבים המשמשים 'דפוס', לא יישאר כלום מן הסיפור, ועל כורחנו הסיפורים החוזרים האלה אינם יכולים להיחשב כ'סצנת דפוס', אלא אולי ככפילויות בוואריאציות מגוונות של אותו סיפור עצמו. הנה כי כן, אלטר מונה דוגמאות נוספות לתופעה זו של 'סצנת דפוס'; אך למרבית הפלא, אינו מונה עימהן את שני הסיפורים על משה המכה את הסלע במטהו ויוצאים מים (שמ' יז; במ' כ); אלא כפי הנראה מבין אף הוא (כאותם פרשנים מסורתיים הנזכרים לעיל) ששני אלה הם למעשה אותו סיפור עצמו.

ספרנו: הטבלאות כאתגר לקורא

הפרשיות האלה ודרך העמדתן בספרנו ההולך ונכתב ממחישות כיצד העמדת הטקסטים המקבילים בדרך זו חושפת לעיני המתבונן תובנות חדשות. לשם כך אנו גם מדגימים כדלהלן כיצד מתוך הטבלאות אפשר להגיע לתובנות מסוימות. ברם, כאמור, בגוף הספר עצמו מובאות רק טבלאות, ללא תוספת ביאור, ואת הפרשנות והמסקנות מוזמן הקורא לעשות בעצמו.

במאמר זה אנו מציגים את הפרשיות האלה להלן (עמ' 75-81) בטבלאות על פי שיטתנו שתיארנו לעיל. כמו כן, כדי לציין פרטים שונים בטקסט הראויים לתשומת לב, מסומנים מוטיבים או נקודות בולטות החוזרים ונשנים במהלך הסיפורים בסימונים ייחודיים המסייעים לראות את הקישור שיש בין שלב אחד למשנהו. ועתה מוזמן הקורא עצמו להיות הפרשן, לקרוא ישירות מתוך הטקסט העברי, בלא לפנות תחילה אל פרשנים או אל ספרי עזר, אלא להביע את דעתו מה הוא עצמו מוצא בטקסט.

עתה נעבור להדמיה: אנו נמלא כאן את תפקיד הקורא-הפעיל הצופה בטבלאות. הנה מייד אנו מבחינים בדמיון שבין פרשיות וגם בהבדלים שביניהן. עתה נתבונן בכל אחת מהן באמצעות הטבלאות ונעלה מקצת מן הבעיות המתעוררות ומן הדברים המעוררים תשומת לב. כמו כן נציע כמה הארות משלנו ומשל אחרים. מן הסתם קוראים אחרים יעלו שאלות נוספות ופתרונות משלהם.

13. לתופעה ולביאורה, וכן לתולדות התיאור של תופעה כזו בספרות בכלל, ראו: א' אלטר, 'סצנות-דפוס במקרא וחשיבותה של קונוונציה', **אמנות הסיפור במקרא**, תל אביב תשמ"ח, פרק 3, עמ' 61-77 (תרגם מאנגלית מולי מלצר והופיע לראשונה ב**הספרות**, 27 [1978]).

14. דוגמת הקונוונציה, שלפיה סיפור עלילתי צריך להסתיים בזה שהגיבור שב אל מקומו (מעין החובה להציב נקודה בסופו של משפט); כך בסיפורי הומרוס וכך בסיפור העקדה (בר' כב 19). סיום מסוג כזה אינו תורם כלום לעצם הסיפור המעשה. אך ראו עוד להלן עמ' 72 בפרק 'צחק בעקבות אביו' – בסופו.

15. אשר לסיפור אירוסין רבקה, המשמש לאלטר נקודת פתיחה לבניין המודל של 'סצנת האירוסין': כאן יש בבירור חשיבות למעמד שאיבת המים, ואי אפשר לקשר אותו ל'קונוונציה': פעילות זאת של שאיבת המים היא חלק מגוף הסיפור, זה היה האמצעי שנקבע מראש לבחירת הפלג המתאימה – ולא סממן אומנותי. ובמידה מסוימת אפשר אולי לומר כך על המעמד של פגישת יעקב עם רחל (בר' כט 10-12).

שאלות 'נכונות' ושאלות 'לא נכונות'

חשוב להבדיל בין קשיים ובעיות של ממש, שעליהם חשוב להצביע, ויש לנסות לפתור, ובין שאלות אינפורמטיביות של סקרנות גרידא, על אודות פרטים שהכתוב עובר עליהם בשתיקה, כגון האם ללוט ההולך את אברם (פרק יב) הייתה אישה (בין שהיא יפת תואר ובין שאינה כזו)? האם בדרך כלשהי היה קשור להרפתקה שעברו שרי ואברם? מהו אפוא מקור רכושו (יג 2)? על שאלות כאלה ניסו לתת תשובות מדרשי חז"ל וחיבורים בתר-מקראיים - אבל בלי אחיזה של ממש בכתוב. לעומת זאת הינה דוגמה לשאלה הנראית אינפורמטיבית, אך מתוך עיון בטבלה 2 להלן אפשר לראות כי למעשה זוהי בעיה של ממש: בפרק כא מסופר על ביקור של אבימלך ופיכול שר צבאו אצל אברהם "בעת ההיא", לכאורה בלי כל סיבה נראית לעין. לכאורה לא נמצאת בכתובים סיבה לבוא ולהשביע את אברהם (כא 22-24) לבל יתכחש לצאצאיו של אבימלך.¹⁶ על כן שמא יש למלא את הפער על פי סיפור דומה בפרק כו, על אודות ביקורם של אבימלך ופיכול אצל יצחק; מעין "ילמד תוהו מן המפורש" (לשון בבלי, תמורה טז ע"ב, ועוד).¹⁷ בפרק כו נמצא רקע לביקור הזה: מאבק על בארות מים וגזלתם בידי הפלשתים/אנשי גרר. ואכן, גם בפרק כא מופיע בעקיפין הרקע הזה: בהמשך סיפור המפגש בין אבימלך לאברהם, מטיח הלה בפני אורחו דברי תוכחת מפורשים על כי עבדי אבימלך גזלו באר השייכת לו (כא 25), ואבימלך רואה חובה לעצמו להתנצל במילים "לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה" (כא 26).¹⁸ מן הטבלאות אפשר לראות כי הן בסיפור בפרק כא והן בסיפור בפרק כו יש בפיו של אבימלך 'הנמקה' לביקורו המפתיע אצל אברהם: "אלהים עמך בכל אשר אתה עשה" (כא 22);¹⁹ וכיוצא בזה בביקורו המתמיה אצל יצחק: "ראו ראינו פי ה' ה' עמך" (כו 28) - ועל כן הוא מוסיף: "ונאמר תהי נא אלהינו בנינו ובינו ונכרתה ברית עמך" (כו 28).

פרט נוסף המקשר בין הסיפור בפרק יב לסיפור בפרק כו: הרעב. "ויהי רעב בארץ, ויבא אברם מצרימה לגור שם כי כבד הרעב בארץ" (יב 10); "ויהי רעב בארץ, מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם, וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גרר" (כו 1). אך שלא כמסופר בפרק יב, שאין ה' אוסר על אברם לעזוב את הארץ, ליצחק ניתנה הוראה: "ויאמר: אל תירד מצרימה; שכן בארץ אשר אמר אליך. גור בארץ הזאת (=בגרר) וקנה עמך ואבדך" (כו 2-3). יש כאן שני פרטים הטעונים בירור: א. יצחק הלך לגרר בגלל הרעב, ומתברר ששם לא יסבול מן הרעב. מדוע עולה כאן פתאום המחשבה של ירידה למצרים? ב. בכתוב לא ניתן הסבר מדוע נאסר על יצחק לעשות כאברהם אביו ולרדת מצרימה. בשאלות אלה הכתוב מקצר ואינו מפרט, ונראה שהמספר מניח שהקורא מבין מעצמו שהרעב פקד גם את גרר (כעבור זמן מועט או מרובה), ולכן עולה המחשבה לרדת למצרים (כמו שעשה אברם בשעתו). אבל אין בכתוב התייחסות לשאלה מדוע נאסר על יצחק לרדת מצרימה.

מן הסתם יש עוד שאלות שהקורא שואל את עצמו, כגון כמה זמן הייתה שרה בבית פרעה (או בבית אבימלך), האם ומתי הרעב נגמר, וכיוצא בזה. הקורא עשוי גם לתהות על שהמספר אינו מתעניין בגורלן של הבארות שיצחק נטש (פרק כו). זאת משום שעניינו של המספר בשם 'באר שבע' ומוצאו של השם ולא בתולדות הבארות. ולעניין הרעב: המספר כמו שקוע עתה כולו בעניין של ירידה למצרים, האם היא אסורה או מותרת (ואולי אפילו מומלצת)? וכאשר שאלה זו באה על פתרונה, כאילו 'שוכח' המספר לדווח מה היה בעניין הרעב. וכך יש לראות פרטים אחרים מעין אלה, שהמספר אינו חוזר ומתעסק בהם, כי מעתה ואילך, מבחינתו של המספר, אינם עוד במרכז הסיפור.

עוד דוגמה למה שנראה לכאורה כשאלת סרק: מי היו האנשים שפרעה ציווה ללוות את אברם ושרי חזרה לארץ כנען (יב 10)? אבל טבלת השוואה שלנו (טבלה מס' 3 להלן) מעוררת את השאלה ה'נכונה': מהי המשמעות המדויקת של "וישלחו אתו" (בבניין פיעל) כאן? האם היו אלה אנשים מכובדים שליוו אותו לדרכו או אנשי צבא

16. "אם תשקור" (פס' 23); השוואה: "כל זאת באתנו ולא שכתנו, ולא שקרנו בכריתך!" (תה' מד 18).

17. כוונתנו רק לביטוי התלמודי: במקומות האלה נלמדים פרטי הלכה מסוימת אחת מתוך הלכה אחרת - ולא כמו בעניינינו - פרטי סיפור אחד מתוך סיפור אחר.

18. האם בהמשך הפסוק "וגם אתה לא הגדת לי" (כא 26) אלו עדיין מילות ההתנצלות של אבימלך, והאם אלה דברי אישום כלפי אברהם, או אולי כלפי פיכול. וההיגד הבא אחריו: "וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום" יכול להתבאר כהמשך ההתנצלות של אבימלך; אך אפשר גם לבאר כדברי תגובה של המואשמים באי הודעה לאבימלך על גזלת הבארות.

19. אין לפרש זאת כלשון ברכה נימוסית (כגון 'ה' עמך!', 'ש' ו 12; 'ה' עמכם!', רות ב 4), שכן במקרה זה מן הראוי היה לומר 'בכל אשר תעשה'. 'ה' עמך בכל אשר אתה עושה' - האם זו קביעת עובדה? השוואה גם בר' לט 5-2.

או משטרה שיראו לך שהוא יוצא מגבולות ארץ מצרים כדי שלא לחזור - בהקבלה לדברי יצחק אל אבימלך:
”וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְנִי מֵאֶתְכֶם” (כו 27). בשאלה בדמותה זו נדון להלן.

עוד בעיה שהקורא נתקל בה לפי סדר פרקי ספר בראשית, כאשר הגיע לפרק כו. קודם לכן מסופר על הולדת שני בניהם של יצחק ורבקה, האחד מהם הוא איש ציד, ועל גזלת הבכורה בידי יעקב (כה 19-34). וכיוון שבמקום הזה נכנס המסופר בפרק כו, הקורא על פי סדר הפרקים עשוי לתהות: כיצד אין במקרא שום התייחסות לזה שעל פי המסופר בפרק הקודם (פרק כה) ליצחק ולרבקה יש כבר שני בנים גדולים?²⁰ ושמה יש לראות כל סיפור כעומד בפני עצמו, לעיתים בלי כל ניסיון לחבר ולתאם בין פרשיות הבאות בזו אחר זו, בבחינת 'תורה מגילה מגילה ניתנה'²¹? וכך למשל פרשה זו בפרק כה 14-19 במסכת הסיפורים של 'אשתי-אחותי' והבאות.²²

עיונים בטקסט על פי הטבלאות

נפתח בטבלה 1 (להלן עמ' 75).

פרעה נענש ב"נגעים גדולים" (יב 17) בלי התראה מוקדמת - לעומת המופיע בסיפור על אבימלך ואברהם (כ 3), שם מודיע ה' מראש לאבימלך, "הֲנִיָּה מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ, וְהוּא בְּעֵלְתָּ בְּעַלְתָּ".²³ וזה המקום להוסיף ולשאול, מדוע עליו מאיים ה' בעונש מוות, מה שאין כן במקרה של פרעה?

הטבלה חושפת הבחנה חשובה נוספת: בבר' כ 3 אבימלך יודע מדוע הוא מאיים בעונש מוות, ואילו בסיפור בבר' יב 17 ואילך אין כל הסבר כיצד פרעה מקשר בין הנגעים שבאו עליו ועל ביתו לבין לקיחת שרי, ומדוע הוא קורא לאברם ונוזף בו.

ועוד: עונשו של פרעה היה 'נגעים גדולים'. עונשו של אבימלך וביתו היה עצירה מלדת. מדוע העונש על אותו מעשה עצמו אינו אותו עונש? האם העונש של עצירה מלדת (כ 17-18) נחשב קל יותר מעונש של 'נגעים גדולים' (שכן מודגש: "וְאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ"; כ 4). ופרט מעניין נוסף: האם יש מה שקושר בין ה'עצירה מלדת' - "עַל דְּבַר שְׁרָה אֲשֶׁת אַבְרָהָם" והריפוי (כ 17-18) - למסופר על שרה שה' עצרה מלדת (ראו בר' טז 9), וממש בסמוך (כא 1-2) מסופר כי נפקדה וילדה?²⁴

והינה עניינים נוספים הראויים לתשומת לב: הכתוב מספר שאבימלך לא קרב אל שרה (כ 4) ומשום כך הוא מתמרמר על גזר דינו של ה' ומדגיש את תום לבבו וניקיון כפיו: "הֲגִוִי גַם צְדִיק תִּהְיֶה?! הֲלֹא הוּא אָמַר לִי 'אֲחֹתִי הוּא', וְהִיא גַם הוּא אֶמְרָה 'אֲחִי הוּא', בְּתֶם לְבָבִי וּבְנִקְיִן כְּפִי עֲשִׂיתִי זֹאת!" (כ 4-5). תשובת ה' מפליאה אף היא: הוא יודע על תום לבבו של אבימלך, ומוסיף: "וְאֶחְשָׁב גַם אֲנִכִּי אוֹתָךְ מִחֹטֵי לִי, עַל כֵּן לֹא נִתְּתִיךְ לְנִגְעַ אֵלֶיךָ" (פס')

20. ראו רמב"ן על בר' כו 7: "וּיֵאמַר אֲחֹתִי הִיא" - ועל הבנים לא שאלוהו, כי יאמר: בני אשה אחרת הם לי". לעומת זאת ראו פתרונו של עמנואל (לעיל הערה 6), עמ' 355: "מסתבר שהגיע לגרר לפני הולדת התאומים, שאם לא כן אין להבין איך הצליח להסתיר את מצבו המשפחתי ולטעון שרבקה היא אחותו".

21. ראו בבלי, גיטין ס ע"א: "תורה מגילה מגילה ניתנה". האמירה הזאת חוזרת בפירושי רד"צ הופמן על בראשית ג 22-24 (ד"צ הופמן, ספר בראשית, תרגום א' וסרטיל, בני ברק תשכ"ט, עמ' צד). ראו גם בבלי, פסחים ו ע"ב: "אין מוקדם ומאוחר בתורה". קביעה זו נשענת על המסופר במדבר א 1 ואילך, שם נקוב התאריך "באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים", ואילו לאחר מכן, בפרק ט 1 ואילך נמצא הצייווי על עשיית הפסח, והצייווי ניתן בחודש הראשון בשנה השנית. אכן, הגישה הרווחת אצל חז"ל שהסיפורים המקראיים התרחשו על פי הסדר שבתורה, ופעמים רבות הם אפילו מבארים שאירוע אחד קשור לקודמו, ואפילו נובע ממנו. כדוגמה, המדרש יוצר לוח זמנים מאחד של סיפור העקדה, מות שרה והולדת רבקה (וכך מגיע הדרשן לחישוב שיצחק היה בן שלושים ושבע שנים בשעת העקדה). וכך אמר על "וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וַיֵּגֵד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יֵלְדָה מִלְּפָה גַם הוּא [...] וְקִתּוּלָה יֵלְדָה אֶת רַבֵּקָה" (בר' כב 20-23): "שעה שהוא עומד בהר המוריה נתבשר שנוולדה זיווגו של בנו' (בר' נז, א [מהד' תאודור-אלבק, עמ' 612, והערות בעמ' 588]).

22. בעלי מדרש מציעים 'השלמות' לסיטואציות כעין אלה, מעין סגירת 'פערים', כגון "ויהי בבוא אברם מצרימה" (יב 14) - ואחר כך "ויראו המצרים את האישה", והמדרש שואל: 'ושרה היכן הייתה? נתנה בתיבה ונעל בפניה'. כשעבר במכס אילצוהו המצרים לפתוח את התיבה, וכך נתגלתה (בראשית רבא, פרשה מ, ה, עמ' 384-385). אותה תמיהה ואותה תשובה יש על "ואחד עשר ילדיו" (לב 23): 'ודינה היכן הייתה? [והרי כבר קודם לכן מסופר על הולדתה] - יעקב הטמין אותה בתיבה כדי שעשוי לא יראה אותה' (בר' פרשה עו, ט, עמ' 907-908). כיוצא בזה "וישב אברם אל נערי' - ויצחק איכן הוא? [...] שילחו אצל שם ללמוד ממנו תורה" (בר' פרשה נו, יא, עמ' 611). אך ראו ההערה הקודמת.

23. יושם לב לך שהצירוף "בְּעֵלְתָּ בְּעַלְתָּ" מופיע במקרא רק כאן ובדב' כב 22. לשיטתו של קרמינקל, חוקים שונים בספר דברים נוצרו על רקע אירועים בספרי בראשית ושמות. ראו: Calum M. Carmichael, *The Laws of Deuteronomy*, Ithaca 1974, pp. 203-207; כגון הטלת איסור של גישואין עם שתי אחיות, וכגון איסור לבכר את הבכור בן האישה האהובה על פני הבכור בן השנואה שנוולד קודם, ועוד. לשיטתו החוק בדב' כב 22 מהדהד את בר' כ 3 (אכן במקרה של שרה אין עליה עונש מוות, כי היא נלקחה בכפייה). כמו כן הוא סבור שהחוק האוסר חזרתה של אשת איש אחרי שהייתה לאיש אחר, אל אישה הראשון (דב' כד 4), נחקק בעקבות האירוע בבר' יב 11-20; ראו קרמינקל (שם), עמ' 205-207.

24. ראו גם ההערה הבאה.

6). האם רצונו להמעיט בזה את ערך 'תום לבבו וניקיון כפיו' של אבימלך? והאם בהמרת לשון 'לא קרב' ב'לנגוע אליה' יש דבר מה מכוון מבחינה ספרותית (כלומר, בשימוש בשורש נג"ע) או מבחינה עניינית (רוצה לומר שה' מנע כל התקרבות אל האישה)? ועם כל זאת חוזר ה' על דברי האיום על אבימלך ביתר תוקף: "וְעַתָּה הֵשֵׁב אֶשֶׁת הָאִישׁ [...]... וְאִם אֵינְךָ מְשִׁיב - דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת, אֶתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ!", ומוסיף: "כִּי נָבִיא הוּא, וַיִּתְּפֹלֵל בְּעֶדְךָ וַיְחַיֶּה" (כ 7). מדוע הכרחי שיתפלל, ועל מה להתפלל? ולמרבות הפליאה מסיים הסיפור: "וַיִּתְּפֹלֵל אֲבָרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים, וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶמְהוּתָיו וַיֵּלְדוּ;²⁵ כִּי עָצַר עָצַר י"י בְּעַד כָּל רַחֵם לְבַיִת אֲבִימֶלֶךְ, עַל דְּבַר שָׁרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרָהָם" (פס' 17-18).²⁶ רק עתה מגלה המספר - כמו הערת הסופר בדיעבד - שאכן הביא ה' פורענות גם על אבימלך, ביתו ואמהותיו! אף לא ברור באיזה שלב של ההתרחשויות באה הפורענות: עוד לפני החלום - כאזהרה מוקדמת, ורק לאחריה בא ההסבר בחלום על מה באה עליו הפורענות - או לאחר החלום? והאם היה זה לפני דברי ההצטדקות של אבימלך? אבל הרי לאחר דבריו האלוהים מקבל את ההצטדקות, ואף על פי כן באה עליו הפורענות! ושמה היה זה מאחר שאבימלך התעכב מלהחזיר את שרה לאברהם? למעשה הציון שאכן החזיר אותה בפועל מופיע בטקסט רק לאחר ציטוט שיחת הברור עם אברהם (כ 9-13), ולאחר מתן המתנות לשם פיוס (פס' 14). למעשה לפנינו שורה של עובדות שסדר התרחשותן בפועל אינו חד-משמעי.

דמיון בין סיפורים והבדלים ביניהם

מייד צצים הרבה קווי דמיון בין הסיפורים האלה. אך יש גם הבדלים ביניהם. בפרק יג 2 נאמר שלאברם יש רכוש רב - צאן ובקר וכו'. לא מוסבר מהיכן הגיע אליו רכוש זה. לכאורה הייתה זו מתנתו של המלך המקומי פרעה בשעה ששרי נמצאת בבית פרעה, כהמשך ל"וּלְאֲבָרָהָם הֵיטִיב בְּעֵבְרָה" (יב 16), יש לציין שהלשון "הֵיטִיב בְּעֵבְרָה" (יב 16) מתכתבת עם דברי אברם לשרי: "לְמַעַן יֵיטֵב לִי בְּעֵבְרָה" (וְחַיְתָּה נְפֹשִׁי בְּגִלְגָּלָה) (יב 13). מהי הטבה? זו שאברם מצפה לה? האם זה ניסוח אחר של "וְחַיְתָּה נְפֹשִׁי בְּגִלְגָּלָה", או אלו שני עניינים נפרדים - ואז המקום לשאול, בשל מה הטבה? מאחר שאפשר לתת תשובות שונות על שאלה זאת, לא ייפלא שיש תפיסות פרשניות מגוונות על מה שהתרחש באמת בבית פרעה.

נכתב כאן "וַיְחַי לו..." (פס' 16), ולא נאמר במפורש שפרעה הוא שנתן לו את הרכוש. זאת לעומת הסיפור האחר (כ 14), שבו מצוין במפורש שאברהם מקבל מהמלך המקומי אבימלך מתנות וגם את שרה; היה זה לאחר התנצלותו של אברהם על ההסתבכות והתקלה שכמעט קרתה: "וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וְעֶבְדִּים וְשִׁפְחוֹת וַיָּתֵן לְאֲבָרָהָם, וַיֵּשֶׁב לוֹ אֶת שָׁרָה אִשְׁתּוֹ" (כ 14), ואילו בסיפור השלישי (כ 12-13) ההתעשרות של יצחק אינה קשורה כלל לאבימלך; לא נאמר שאבימלך הוא שנתן לו צאן ובקר, אלא "וַיִּגְדֹּל הָאִישׁ וַיִּלְךָ הַלֹּךְ וַיִּגְדֹּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד: וַיְחַי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וְעֶבְדָּה רַבָּה" (כ 13-15). מקור העושר הוא חריצות, השתדלות או מתנת שמיים, ולא מתנות שקיבל. דומה לזה המסופר בפרק ל 43 לעומת פסוקים 27-42. אכן, רק בדוחק אפשר לבאר את הפועל "הֵיטִיב" במשפט "וּלְאֲבָרָהָם הֵיטִיב בְּעֵבְרָה" (יב 16) כנושא סתמי, כמו 'היה טוב', כי ההקשר כולו מורה על כך שהנושא הוא פרעה, והוא היטיב לאברם בזכות שרי.

מטרתנו בספר להביא את הקורא לראות את הראוי להתבוננות. לא בכל מקרה המוצג בטבלה - כלומר הטקסט המקראי גופו - מסייע להצעת פתרון מניח את הדעת. רק לאחר שהבחין הקורא בבעיה, ואף ניסה למצוא בעצמו פתרון, יבקש הקורא למצוא בדברי פרשנים וחוקרים הצעות מתאימות.

בסיפור בפרק יב, על פרעה שלקח אליו את אשתו של אברם, פרעה מבין כנראה מעצמו, מדוע באו עליו נגעים גדולים, והוא ממחר לקרוא לאברם לשיחת נזיפה, שבסופה הוא חותם: "וְעַתָּה הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ - קַח וְלָךְ!" (יב 17-19). ואילו בסיפור על אבימלך שלקח אליו את אשת אברהם, אחרי האיום התקיף ששמע בחלום הלילה והדרישה שמלבד השבת האישה עליו לפנות מייד אל אברהם כדי שיתפלל בעדו (כ 7), מיהר אבימלך לספר תחילה לעבדיו על החלום ועל השיחה שבין ה' לבינו (פס' 8). בטבלה 1 (להלן עמ' 75) אנחנו עומדים על דמיון מסוים למסופר בבראשית מא 8 ובדניאל ב 1. ברם ייתכן שבמקרה שלפנינו הסיבה אחרת: קיים עניין 'ממלכתי' בעונש הצפוי לאבימלך. ה' מאיים עליו: "וְאִם אֵינְךָ מְשִׁיב [את האישה שלקח] - דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אֶתָּה וְכָל אֲשֶׁר

25. בעלי המדרש ראו קשר גם בין תפילתו של אברהם בעד אבימלך ורפואת נשיו ואמהותיו (כ 17) ובין הסיפור המופיע לאחריו על פקידת שרה (כא 1-2); ראו בבלי, בבא קמא צב ע"א. לשיטת המדרש, שרה נפקדה עוד לפני שנרפאו אבימלך ובנות ביתו: "המתפלל בעד חברו - נענה תחילה". ראו גם להלן הערה 32.

26. המשפט האחרון נראה כמו חזרה על המסופר בפרק יב: "וַיִּנְגַע י"י אֶת פְּרַעְהָ נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ, עַל דְּבַר שָׁרָה אִשְׁתּוֹ אֲבָרָהָם" (יב 17).

לָךְ!" (כ 7). וכך הוא מטיח בפני אברהם: "מָה עָשִׂיתָ לָנוּ וְמָה חָטַאתִי לָךְ, כִּי הִבַּאתָ עָלַי וְעַל מְמַלְכָתִי חֶטְאָה גְדֹלָה?!!" (כ 9). השוו דברי ההאשמה בסיפור האחר (גם שם בפי אבימלך, אבל במקום הזה הם מופנים כלפי יצחק; כו 10): "מָה זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ? כְּמַעַט שָׁכַב אֶחָד הָעַם אֶת אִשְׁתְּךָ וְהִבַּאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם!". פרעה קובע שאברם המיט עליו עצמו חטא: "מָה זֹאת עָשִׂיתָ לִּי" (יב 18). אבימלך - בשני הסיפורים הקשורים בו (בפרק כ ובפרק כו) - רואה בהצגת האישה כאחות חמור שפגע וסיכן את הממלכה; זהו אינו עניין אישי שלו, ולכן הוא ממנה ומשתף את עבדיו (כ 8).

לא מסופר אם ה'נגעים' שהוטלו על פרעה סרו בסופו של דבר, ואם אכן סרו - מה הביא לידי כך. בסיפור על שרה בבית אבימלך (פרק כ) נאמר שאברהם התפלל בעד אבימלך וביתו והם נרפאו.

לעומת הסיפור על שרי ואברם בבית פרעה החותם בזה שאברם ושרי 'משולחים' מן הארץ (יב 19-20) (תהא משמעות ה'שילוח' אשר תהא),²⁷ האירועים בסיפורים ה'מקבילים' מסתיימים בדרך אחרת; בסיפור בפרק כ הסיום הוא "וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ: הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ; בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב" (פס' 15), ואילו הסיפור בפרק כו מסתיים באזהרה שנותן אבימלך לכל עמו: "הַנִּגַּע בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת" (פס' 11); ומכאן משתמע, שיצחק ואשתו רשאים להמשיך לשבת בארץ.

בסיפור בפרק כ אבימלך מפתיע אותנו כשהוא מוסיף ואומר לשרה: "הִנֵּה נָתַתִּי אֶלְךָ כְּסָף לְאַחֶיךָ" (בר' כ 16). אבימלך מקבל כביכול את התירוץ שהיא בת אביו של אברהם אך לא בת אימו; השוו שמ"ב יג 11-13. אבימלך ממשיך: "הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוֹת עֵינַיִם לְכָל אִשָּׁר אֶתְּךָ" (כ 16). המשפט הזה אינו חד-משמעי, ואפשר לנסות ולבאר בדרכים אחרות. אפשר גם להבין את הדברים שהוא מציע לה כתמורה לעצום עיניה ולהתעלם מכל אי הנעימות שקרתה לה בביתו ("לְכָל אִשָּׁר אֶתְּךָ").²⁸

זוג השורשים נג"ע ושל"ח והשורש יט"ב: אמצעי לקשירה בין סיפורי 'אשתי-אחותי' וסיפורי הבארות

המעין בטבלה 3 (עמ' 79) מבחין ששני השורשים נג"ע ושל"ח חוזרים שוב ושוב בסיפורי 'אשתי-אחותי' ומקשרים בין הסיפורים האלה: אצל פרעה מלך מצרים שלקח את שרה נאמר "וַיִּנְגַע י"י אֶת פְּרִעָה נְגָעִים גְדֹלִים (וְאֵת בֵּיתוֹ, עַל דָּבָר שָׁרֵי אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם)" (בר' יב 17); ובסיומה של הפרשה: "וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֶךְ. וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרִעָה אֲנָשִׁים, וַיִּשְׁלַחוּ אוֹתוֹ וְאֵת אִשְׁתּוֹ וְאֵת כָּל אִשָּׁר לוֹ" (בר' יב 19-20).²⁹ ושוב חוזר השורש נג"ע בפרשת אבימלך הלוקח את שרה: "עַל כֵּן לֹא נָתַתִּיךָ לְנִגַּע אֵלֶיךָ" (בר' כ 6). השורש נג"ע מופיע גם בפרשת אבימלך ורבקה: "הַנִּגַּע בְּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוֹמָת" (בר' כו 11). בהמשך הפרק, העוסק בבארות וסכסוכים, אבימלך מתיימר במילים: "כֹּאשֶׁר לֹא נִגַּעְנוּךָ וְכֹאשֶׁר עָשִׂינוּ עִנְיֹךָ רַק טוֹב" (בר' כו 29) וכמו כן הוא מוסיף וטוען: "וַיִּשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם" (בר' כו 29).

מילת קישור נוספת בין הסיפורים שצצה מתוך עיון בטבלאות, היא טוב/היטיב; ראו טבלה 4 (עמ' 79). השורש יט"ב (טו"ב) והשורשים נג"ע ושל"ח מופיעים שלושתם יחד בפסוק אחד: "אִם תַּעֲשֶׂה עִנְיֹנוּ רָעָה כֹּאשֶׁר לֹא נִגַּעְנוּךָ וְכֹאשֶׁר עָשִׂינוּ עִנְיֹנוּ רַק טוֹב - וַיִּשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם" (כו 29).³⁰ ושמה יש מקום לראות בפסוק הזה רובד עריכתי נוסף הקושר בין סיפורי הבארות לסיפורי אשתי-אחותי?

27. ראו להלן הערה 29.

28. ראו ח' כהן, בתוך: **עולם התנ"ך - בראשית** (לעיל הערה 6), עמ' 134.

29. יושם לב לכך שבפסוקים אלה יש מעין הטרמה למסופר בספר שמות, על הקורות את בני בניו של אברם במצרים: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל מִשָּׁה: עוֹד נִגַּע אֶחָד אָבִיךָ עַל פְּרִעָה וְעַל מִצְרִים, אֲחֵרֵי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה, כְּשִׁלְחוֹ כֶּלֶה גֵרִישׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה" (שם' יא 1). השוו: ווינפלד (לעיל הערה 6), 'רמזים ליציאת מצרים', עמ' 95. כאן המקום להעיר שהלשון "וַיִּשְׁלַחוּ אוֹתוֹ" בבראשית יב 20, וכן "וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרִעָה אֲנָשִׁים" (שם), אינה חד-משמעית: האם זה במשמעות חיובית ('שילוח בשלום', השוו כו 29; ראו גם: לא 27). או למעשה גירוש מהארץ. ראו התקבולת שמ' ו 1: "אִשָּׁר אֶעֱשֶׂה לְפָרְעָה, כִּי בִּיד חֲזָקָה יִשְׁלַחְךָ, וּבִיד חֲזָקָה יִגְרַשֶׁם מֵאֶרֶצוֹ". שימוש מעניין בשני שורשים אלה יחד נמצא בשמות י 10-11: כנגד התקווה כי פרעה 'ישלח' את ישראל, התגובה הייתה "וַיִּגְרַשׁ אֶתְּךָ [את משה ואהרן] מִפְּנֵי פְרִעָה". משחק מילים יפה יש בהמשך (שם' יד 5): "וַיִּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם, וַיִּקְפֹּד לִבְב פְּרִעָה וַעֲבָדוּ אֵל הָעָם, וַיֹּאמְרוּ: מָה זֹאת עָשִׂינוּ, כִּי שִׁלְחָנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מֵעִבְדֵנוּ?!"; כאן 'שִׁלְחָנוּ' כבר אינו במשמע של גירוש, אלא נהפך להיות 'הרשינו ללכת (בשלום)', בקלות דעת... במאמר מוסגר: המילה "כֶּלֶה" אינה חד-משמעית. האם פירושה 'את כולם' או שיש לה קונוטציה של כילוי, בלי להשאיר זכר?

30. הסיפור הזה בפיו של אבימלך נשמע מגוחך. ראו להלן.

למעשה שני הסיפורים שבמרכזם האישה והמלך המקומי אבימלך (פרקים כ, כו) קשורים קשר אמיץ עם סיפורים על בארות (פרקים כא, כו; בפרק כ לא נמצא מוטיב הבארות).

בסיפור בפרק כו, לאחר הפרשה הקשורה באבימלך, ביצחק ובאשתו (כו 1-11), מסתיים האירוע בהיתר (המשתמע) ליצחק להישאר בארצו של אבימלך ולהתבסס בה (11-14). ומייד לאחר מכן עובר המספר במעבר חד אל פרשה שונה: "וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אַבְיָו בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבְיוֹ סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עָפָר. וַיֹּאמֶר אַבְיָמֶלֶךְ אֶל יִצְחָק: לָךְ מַעְפְּנֹנִי, כִּי עָצַמְתָּ מְפֹנֵנִי מֵאֲדָ" (כו 15-16). מכאן ממשיך הסיפור למאבק על חפירת בארות - ולמי הן תהיינה שייכות. בסופו של דבר שני הצדדים מגיעים לידי התפייסות וכריתת ברית שלום (כו 26-31).

כאן המקום לציין שהמשפט "וַיֹּאמֶר אַבְיָמֶלֶךְ... לָךְ מַעְפְּנֹנִי..." (פס' 16) הוא למעשה המשך של פסוק 14, "וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים". במקום הזה המספר מנסה לשלב את שני הסיפורים - סיפור העושר, הקנאה והגירוש - עם סיפור הבארות. המספר מחזיר אותנו 'אל הראשונות'³¹ - אל סיפור הבארות שהתחיל לספר - בדרך של חזרה על המילים "וַיִּשָּׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת הַבְּאֵרֹת הַפְּטוּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְּיַמֵּי אַבְרָהָם אָבְיוֹ וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרַי מוֹת אַבְרָהָם" (ראו פס' 17-18).

יצחק בעקבות אביו

ועתה חוזרים אנו אל אותה מסכת סיפורים. אחרי הרפתקאות שונות בגרר - רעב, פרשת הצגת אשתו כאחותו, ניסיונות לחפור בארות ונטישתן - לבסוף נחפרה באר שלא רבו עליה ויצחק קורא לה 'רחובות', ומוסיף: "כִּי עֲתָה הֲרָחִיב ה' לָנוּ וַפְּרִינוּ בְּאֶרֶץ" (כו 22).

בלי כל הסבר ענייני המספר מעביר את יצחק מרחובות לבאר שבע (כו 23), כי שם ולא במקרה יצחק עתיד לחוות התגלות המתקשרת עם התגלויות והבטחות שניתנו לאביו: "אֲנִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ; אֵל תִּירָא, כִּי אֶתְּךָ אָנֹכִי, וַבְּרַכְתִּיךָ וְהִרְבִּיתִי אֶת זְרַעְךָ בְּעֵבֶר אַבְרָהָם עֲבָדִי" (כו 24). לבאר שבע נודע מקום חשוב בסיפורי אברהם.

כמו כן בפסוק הבא (כו 25), כמין המשך, נזכרות כמה עשיות שהן כמו חזרה על מעשי אברהם בפרק יב. האחת: "וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבְּחַת, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה', וַיֵּט שָׁם אֶהְלֹו" (שם); השנייה: "וַיִּכְרוּ שָׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בְּאֶרֶץ" (שם). לחלקו הראשון של המסופר בפסוק זה בולט הדמיון עם המסופר על אביו אברהם, עם כניסתו לארץ כנען (יב 5-6), אם כי בסדר אחר: "וַיִּרְא ה' אֶל אַבְרָם, וַיֹּאמֶר: לְזַרְעֶךָ אֶתְּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת. וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבְּחַת לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו. וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל, וַיֵּט אֶהְלֹה, בֵּית אֵל מַיִם וְהָעֵי מִקְדָּם, וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבְּחַת לַה', וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'" (יב 7-8), ואילו בחלקו השני של כו 25 אנו חוזרים אל סיפור הבארות.

בסיפורי יצחק יש חזרה על 'דריכת כף רגלו' של אברהם במקומות שונים בארץ כנען - דבר המסמל את הרעיון "לְזַרְעֶךָ אֶתְּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת" (יב 7).³² אכן, מסעיו של יצחק אינם לפי אותו סדר. כמו כן במהלך מסעותיו של יצחק משולבים אירועים מקבילים לנמצא בסיפורי אברהם - בסדר אחר.

למעשה, קורות חייו של יצחק אינם ערוכים בבירור במידה רבה. כך למשל סיפור העקדה מסתיים כך: "וַיִּשָּׁב אַבְרָהָם אֶל נַעֲרָיו, וַיִּקְמוּ וַיִּלְכּוּ וַיַּחְדּוּ אֶל בְּאֵר שָׁבַע, וַיִּשָּׁב אַבְרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע" (בר' כב 19). להפתעת הקורא לא נאמר דבר וחצי דבר על קורותיו של יצחק מאותו רגע והלאה, ובפעם הבאה שפוגשים אותו, הרי זה כשהוא בא מבאר לחי רואי, מבלי שיוסבר כיצד הגיע לשם.³³

31. ראו לשון רש"י לשמ' ו 29: "הוא הדיבור עצמו האמור למעלה [בא דבר אל פרעה מלך מצרים]" (פס' 11), אלא מתוך שהפסיקו בשביל ליחסם [את משה ואהרן; פס' (14-27)], חזר העניין עליו [על אותו 'דיבור', עניין] להתחיל בו."

32. השוו': "כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בָּהּ רַגְלְכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה" (דב' יא 24).

33. ראו גם לעיל הערות 21, 22. בנושא 'נדודי יצחק בעקבות אברהם אביו' יש מקום לדון במאמר נפרד.

ביקורי אבימלך ואנשיו אצל אברהם ואצל יצחק

בהסתכלות מקיפה על פרק כו, לאחר המסופר בפסוק 24, ההמשך הענייני הוא המסופר בפסוקים 32-33. באמצע מופיע, לכאורה ללא קשר,³⁴ ביקור של אבימלך ומלווייו ונתינת השם 'באר שבע' (כו 32-33). והינה לצד סיפורי אברהם בפרק כא (22-32) מופיע גם שם סיפור על ביקור של אבימלך ופיקל, ואף הוא מסתיים בברית ובשבעה, ובשני המקומות הסיפור חותם בהרכבה יחד של עניין הביקור עם עניין חפירת באר ומתן השם 'באר שבע'.

בשני הסיפורים אבימלך משיב אותם; את אברהם: "וְעַתָּה הֲשִׁבְעָה לִי בְּאֵלֵהֶם הַנְּהָ, אִם תִּשְׁקֹרְךָ³⁵ לִי וּלְיָנִי וּלְנִכְדֶיךָ" (כא 23); את יצחק: "תְּהִי נָא אֵלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינוֹ וּבֵינֶךָ, וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ. אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה" (כו 28-29). בשתי הפעמים מדגיש אבימלך שהוא ראוי ליחס כזה. הוא מוסיף ואומר, בסיפור הקשור באברהם: "כִּפְחֹסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּה בָּהּ" (כא 23). ואכן, בסיפור על אבימלך הלוקח את שרה, בסופו של דבר עושה אבימלך חסד של ממש עם אברהם: "הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב" (כ 15).³⁷ בסיפור הביקור של אבימלך אצל יצחק, אבימלך אומר דברים דומים לכאורה: "כִּפְאֲשֶׁר לֹא נִגְעַנְנֶךָ, וְכִפְאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם" (כו 28-29). לקורא את פרק כו מתחילתו, דברים אלה בפי אבימלך - "וְכִפְאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ רַק טוֹב" - נשמעים מופרכים לנוכח המסופר קודם לכן (כו 16). הניסוח "וְנִשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם" נשמע גם הוא קצת ציני (בפס' 16 מצוטטים דבריו של אבימלך כך: "לָךְ מַעֲפָנוּ, כִּי עֲצַמְתָּ מִמָּנוּ מְאֹד", ומשום כך נאלץ יצחק לנדוד ממקום למקום [פס' 17-23]).

עצם בואם של אבימלך ומלווייו לביקור אצל אברהם (פרק כא; "בָּעֵת הַהוּא"³⁸) ואצל יצחק (פרק כו) היה הפתעה, ללא מתן סיבה מספקת. יתר על כן, יצחק מגיב על הביקור המפתיע במילים "מִדַּוְעָ בָּאתֶם אֵלַי, וְאַתֶּם שֹׁנְאֵתֶם אֹתִי וְתִשְׁלַחְנִי מֵאַתְּכֶם" (כו 27). רק לאחר מכן מבין הקורא את פשר הביקור: הן אברהם והן יצחק - שורה עליהם ברכת שמיים: "אֵלֵהֶם עָמְךָ בְּכָל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה" (כא 22; ראו גם הערה 17 לעיל). "רְאוּ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ" (כו 28), ועל כן כדאי לזכור אתם ברית.

גזלת בארות, סתימת בארות - ומתן השם 'באר שבע'

בסיפורים הקשורים באבימלך ואנשיו, הן בימי אברהם (בר' כא 25-26) והן בימי יצחק (בר' כו 15-22), חוזר ומופיע המוטיב של גזלת בארות או סתימת בארות,³⁹ ונקשרת בזה קריאת השם 'באר שבע' בהקשרים שונים וברמיזות לעניינים מסוימים (שם המקום, על שם שבע כבשות ועל שם השבועה [בר' כא 25-26]; שם העיר על שם הבאר [בר' כו 15-22]).

הן בסיפור הקשור באברהם (פרק כא) והן בסיפור הקשור ביצחק (פרק כו) טורח המספר לתת הסבר לשם המקום המוכר לו בזמנו, 'באר שבע', עוד בטרם סיפר על מתן השם הזה למקום.⁴⁰ בסיפורים אלה מבוארים שני

34. יושם לב לכך שהכתוב אינו משתמש בצורה הדקדוקית 'יילך אבימלך', המציין המשך, פעולה אשר קרתה אחרי מה שנכתב קודם לכן, אלא "ואבימלך הלך", המצביע על 'עבר מוקדם' (plus-quam-perfectum) או על אירוע שמתקיים לצד המסופר קודם.

35. ראו לעיל הערה 14.

36. המילה "אֵלָה" במקרא מציינת שבועה חמורה, וכן ברית ובתוכה העונשים על הפרתה, וכמו כן במשמעות של קללה, זו שתחול על מי שלא מקיים את כללי הברית. המילים 'אלה', 'שבועה' ו'ברית' הן קבוצה אחת (למשל: "לְעִבְרָךְ בְּכִרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאֵלֹתָי אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ פָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם" [דב' כט 11 וכן פס' 13]). השוו למשל: "כָּלֵל אֱלֹתֵי הַבְּרִית הַקְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה" (שם, פס' 20) אל מול "לְהִבִּיא עֲלֶיךָ אֵת כָּל הַסֵּלֵלֶה הַקְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה" (פס' 26). וכן "כִּי אֲזַיְעֶשֶׂן אִפְּהָ ה' וְקִנְאָתוֹ בְּאִישׁ הַהוּא וְרִבְצָה בּוֹ כָּל הָאֵלָה הַקְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַזֶּה" (פס' 12). לצירוף "אֱלֹתֵי הַבְּרִית" השוו: ע"צ מלמד, 'מטבעות לשון שנפרטו בשירת המקרא', י"מ גרינץ ו'י ליוור (עורכים), ספר סגל, ירושלים תשכ"ה, עמ' 188-219. יושם לב גם ללשון ההשבעה, כמופיע בדברי אבימלך: 'אם תעשה כך וכך', כלומר שלא תעלה בדעתך לעשות זאת. ניסוח מלא של לשון ההשבעה: "כה יעשה לך/אלהים וכה יוסיף [עונש]. אם..."; ראו שמ"א ג 17; שמ"ב ג 35 ועוד כהנה. ואגב, כך יש להבין את תהל' זה 11. וראו גם במ' יד 21-23.

37. על חלקו האחרון של הפסוק: "הִנֵּה נָתַתִּי אֵלָיךְ כֶּסֶף לְאַחֶיךָ" (כ 15-16) ראו לעיל, עמ' 71.

38. לאמיתו של דבר, הצירוף "בעת ההיא" משמש ביטוי סתמי לפתיחת קישור לעניין חדש. ראו: ש"א ליונשטם, 'הנוסחה "בעת ההיא" בנאומי הפתיחה של ספר דברים', תרביץ, לח, ב (תשכ"ט), עמ' 99-104. השוו גם "בְּאֶרֶץ הַהוּא", "בְּשָׂנְהָ הַהוּא" (בר' כו 12) כקישור סתמי בין סיפורים.

39. מוטיב הבארות אינו מופיע בסיפור הקשור בפרעה ובמצרים (בר' יב).

40. הזכרת שם מקום בראשיתו של סיפור, בעוד רק בהמשך מסופר שנתנים למקום את השם הזה, היא תופעה ספרותית מקובלת במקרא שבה המספר כבר בתחילת סיפורו מדבר על מקום שבימיו ידוע בשמו ('על שם סופו'). משום כך למשל יעקב קורא ללוח, שחווה בה את ההתגלות בחלום, בשם 'בית אל' (כח 12; לה 15), אבל זה אינו צריך 'להטריד' את הקורא בספר בראשית יב 8,

המרכיבים של השם: 'באר' ו'שבע' - אבל מובאים הסברים שונים לקריאת השם. בפרק כו 33, מתן השם 'שבעה' לבאר ובעקבות זה השם 'באר שבע' לעיר - חסר פשר: מדוע ניתן לְבָאֵר השם 'שְׁבַעָה'? אין בכתוב ביאור. רק נוספה בהמשך הפסוק הערה: "עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בָּאָר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה" - מעין הסבר בדרך השלכה לאחור, הקושרת את שם העיר לשם הבאר. המרכיב 'באר' בשם העיר מובן לקורא. אשר למרכיב 'שְׁבַע' בשם העיר, והחיבור לשם הבאר, 'שבעה'⁴¹ - הקורא עשוי לקשר עם מה שראה קודם (כו 31), בביקור של אבימלך ופיכל אצל יצחק, "וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו"; ואם כן, שם הבאר הוא בעיקרו, במדויק, 'שְׁבַעָה'. הקריאה 'שְׁבַעָה' - אם היא אכן מייצגת את כוונת המספר, מעידה אולי על כך שהסיפור בפרק כו נשען על הסיפור בפרק כז 28-31, באשר להסכם בין אברהם ואבימלך; שם נאמר: "וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת שְׁבַע כְּבָשֹׁתַי הַצֵּאֵן לְבִדְהָן [...] וַיֹּאמֶר, כִּי אֶת שְׁבַע כְּבָשֹׁתַי תִּקַּח מִיָּדִי, בְּעֵבֹר תִּהְיֶה לִי לְעֵדָה כִּי חִפְּרִיתִי אֶת הַבָּאֵר הַזֹּאת". כאן השם קשור לכאורה עם המספר 'שבע'. ובכן, ברית הידידות בין אבימלך ואברהם בפרק כז נקשרת עם חפירת באר מסוימת (וזהו המוטיב המרכזי בפסקה הנידונה בפרק כו). אך להפתעת הקורא, פרק כז 31 ממשיך: "עַל כֵּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בָּאֵר שְׁבַע, כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם", ואין עוד בכתוב התייחסות למספר 'שבע'; השם 'שבעה' קשור אפוא במוטיב השבועה. נושא הראוי לעניין בפני עצמו הוא שאלת היחס הגאוגרפי בין באר שבע ובין 'ארץ פלשתים'. לפי הכתוב, "וַיֵּטַע אֱשֵׁל בְּבָאֵר שְׁבַע [...] וַיָּגֵר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים" (כא 33-34) משתמע, שבאר שבע נחשבת חלק מ'ארץ פלשתים'. אך ראו כא 32: "וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבָאֵר שְׁבַע; וַיָּקִים אַבְיִמֶלֶךְ [...] וַיָּשְׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים".

הערה לסיום

יש בין הסיפורים האלה העוסקים באבות האומה (במיוחד אברהם ויצחק) וקורותיהם, כאלה שאפשר למצוא דמיון רב בינם ובין סיפורים על דמות מקראית אחרת, הגר: אירועים דומים, מטבעות לשון זהים - התגלויות אלוהיות ועימן ברכות והבטחות בנוסח כמעט זהה לאלו שניתנו לאבות, כמעט עוד 'אבי אומה' נוסף. אפשר לראות גם בה 'אָמָה של אומה'; ישמעאל בנה, כמו יצחק, גם הוא בנו של אברהם. עוד בטרם היוולדו מביטיח לה מלאך ה': "הֲרֵבָה אֲרֵבָה אֶת זֶרְעֶךָ וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּ" (טז 10; ראו גם לב 13), ובדומה לזה לאחר שנולד: "כִּי לִגְוֵי גְדוֹל אֲשִׁימְנֶוּ" (כא 18). הבטחה דומה ניתנה באמצעותו של אברהם: "וּלְיִשְׁמָעֵאל - שְׁמֵעָתִי; הִנֵּה בִרְכִיתִי אֹתוֹ וְהִפְרִיתִי אֹתוֹ וְהִרְבִּיתִי אֹתוֹ בְּמֵאֵד מְאֹד, שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד, וְנִתְּתִיו לְגוֹי גְדוֹל" (יז 20; בדומה לצאצאי יצחק - מט 28). על אלה, וכן על הסיפור המפותל על אודות חיי יצחק נעמוד ברצות האל במקום אחר. תם ולא נשלם.

* * *

ביאור הסימנים המשמשים בטבלאות

קטע שנלקח ממקום אחר באותו טור והוכפל באותיות נטויות, על רקע אפור ובין סוגריים מסולסלים, לשם הצבתו בדרך מקבילה לצירופים שבטורים האחרים. לפניו רשום מספר הפסוק שממנו נלקח הקטע.	{קטע על רקע אפור באותיות נטויות}
סימן השאלה לפני קטע באפור ואותיות נטויות מציון ספק אם יש טעם להקבלה.	{קטע}?
אינדקסי הפניות כהערות בתחתית העמוד לפסוקים או חלקי פסוקים שנמצאים בתוך הטבלה. מסומנים באות יוונית מוגבהת.	α, β, γ, δ, ε, ζ, η...
אינדקסים בעבור מוטיבים חוזרים ומילים מנחות, מסומנים באותיות לטיניות על רקע אפור לפני המילה או הצירוף הרלוונטיים.	a, b, c, d...
דילוג על קטע	[...]
מרכיבי הציטוט בסדר שונה מן המקור במקרא.	[~]

טקסט שאינו על רקע אפור הוא הטקסט המקראי ברצף.

ששם כבר מופיע שמה של בית אל. עוד דוגמה: "וַיָּבֵאוּ עַד נַחַל אֲשֵׁל לְיַקְרְתּוֹ [...] וְאֲשֵׁפּוֹל עֲנָבִים [...] לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשֵׁפּוֹל עַל אֲדוֹת הָאֲשֵׁפּוֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במ' יג 23-24). לתופעת ה'סיפור האיטיולוגי' - ראו ש"א ליונשטאם, 'איטיולוגיה', אַנְצִיקְלוֹפֵדִיָה מְקֵרָאִית, א, טורים 258-259. 41. נזכיר שהניקוד צורף לתיבה הזאת בעידן מאוחר; ראו להלן.

טבלה 1: אשתי-אחותי ומלך

בר' כו 1-3, 6-17 יצחק, רבקה ואבימלך	בר' כ 1-18 אברהם, שרה ואבימלך	בר' יב 10-20; יג 4-1 אברם, שרי ופרעה	
1 ויהי רעב בארץ מלכד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם		10 ויהי רעב בארץ	הרעב יב
וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה	1 ויסע משם אברהם ארצה הנגב {ו יצג בגרר}	וירד אברם מצרומה	ירידה למקום חדש
2 וירא אליו י"י ויאמר " אל תרד מצרומה שכן בארץ אשר אמר אליך גור בארץ הזאת ואתיה עמך ואברכך. [...]		10 וירד אברם מצרומה	אזהרה מיידה למצרים
6 וישב בין קדש ובין שור, ויגר בגרר	וישב בין קדש ובין שור, ויגר בגרר	לגור שם כי כבד הרעב בארץ	להתגורר
		11 ויהי כאשר הקריב לבוא מצרומה א ויאמר אל שרי אשתו: הנה נא ידעתי	אישה יפת מראה
	ד כי טובת מראה הוא	12 כי אשה b יפת מראה את והיה כי ירא אתך המצרים ואמרו אשתו זאת	
	ד פן יהרגני אנשי המקום	c והרגו אתי d ואתך יחי	יהרגוה ואותה יחיו
7 וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר: אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פ והרגני אנשי המקום על רבקה	2 א ויאמר אברהם ב אל שרה אשתו: e אחתי הוא	13 אמרי נא e אחתי אתך למען ייטב לי בעבורך d ותיחה נפשי בגלגלך	אחותי היא
8 ויהי כי ארכו לו שם הנשים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד החלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו	וישלח אבימלך מלך גרר וישח את שרה 4 ואבימלך לא קרב אליה	14 ויהי כבוא אברם מצרומה ויראו המצרים את האשה כי b יפה הוא מאד 15 ויראו אתה שרי פרעה והקלו אתה אל פרעה ותקח האשה בית פרעה	מה יקרה לאישה
כי b טובת מראה הוא		16 ולאברם y היטיב בעבורה 6 ויהי לו צאן ובקר וחמורים ועבדים ושפחות ואתנת וגמלים	רכוש רב
	14 וישח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות וימת לאברהם	17 ויבנע י"י את פרעה ננעים גדלים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם	ענישה
	18 כי עצר עצר י"י בעד כל רחם לביט אבימלך על דבר שרה אשת אברהם	3 ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו: f הנה מת על האשה אשר לקחת והוא e בעלת בעל	אלוהים מאיים
	4 ואבימלך לא g קרב אליה. ויאמר: אדני, ה' הגוי גם צדיק תהרגו! 5 הלא הוא אומר לי e אחתי הוא והיא גם היא אומרת ה' אחי הוא בתם לבבי ובנקיין כפי עשיתי זאת!	13 אמרי נא אחתי אתך	מחאה והצטדקות

α ראו גם: בר' מז 3-4: ויאמר: אנכי האל אלהי אביד; אל תירא מרדה מצרומה. כי לגוי גדול אשימך שם. אנכי ארד עמך מצרומה, ואנכי אעלה גם עליה; וכן מה 6.
וראו גם: בר' כז 7, 12, 15: וישמע יעקב אל אביו ואל אמו ונלך פדנה ארם. בתחום [...] והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך ונחשבתיד אל האדמה הזאת [...].
β אל-על. השו: שם"ב כא 1: ויאמר ה': אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הנבעלים; כראיה ראו גם בהמשך, בר' כ 5: הלא הוא אומר לי אחתי הוא. אותה מילת יחס, 'אל', בהוראה אחרת: בר' יב 11.
γ השו: בר' יב 13: למען ייטב לי בעבורך.
δ השו: בר' ל 43 לעומת פס' 27-42.
ε השו: דב' כב 22: כי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל – ומתי גם שניהם.
ζ ראו: בר' יח 23-25.

בר' כו 1-3, 6-17 יצחק, רבקה ואבימלך	בר' כ 1-18 אברהם, שרה ואבימלך	בר' יב 10-20; יג 4-1 אברם, שרי ופרעה	
	<p>6 ויאמר אליו האלהים בחלום: גם אנכי ידעתי כי בתם לך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מחטו לי על כן לא נתתיך g לי לנגע אליה. ועתה השב אשת האישי כי נביא הוא 7 k ויתפלל בעדך d וחייה; ואם אינך משייב דע כי f מוות ממות אתה וכל אשר לך</p>		תגובת האלוהים
	<p>8 וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה באזניהם ויוראו האנשים מאד</p>		בעקבות האיום
<p>9 ויקרא אבימלך ליצחק ויאמר: 10 {מה זאת עשית לנו? [...]} והבאת עלינו אשם אך הנה אשמתך הוא ויאיר אמתך e אחתי הוא</p>	<p>9 ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו: m מה עשית לנו n ומה חטאתי לך כי m הבאת עלי ועל ממלכתי n חטאה גדלה m מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי! 10 ויאמר אבימלך אל אברהם: מה ראית m כי עשית את הדבר הזה</p>	<p>18 ויקרא פרעה לאברהם ויאמר: m מה זאת עשית לי למה לא הנדת לי כי אשמתך הוא 19 למה אמתך e אחתי הוא ואקח אתה לי לאשה</p>	שיחת נזיפה
<p>ויאמר אליו יצחק: כי אמתתי פן f אמות עליה</p>	<p>11 ויאמר אברהם: כי אמתתי רק אין יראת אלהים במקום הזה e והרגוני על דבר אשתי. 12 וגם אמנה e אחתי בת אבי הוא אך לא בת אמי i ותהי לי לאשה. 13 ויהי כאשר התעו אתי אלהים מבית אבי ויאמר לה: זה חסדך אשר מעשי עמדי אל כל המקום אשר נבוא שמה אמרי לי h אחי הוא</p>		התנצלות
<p>10 ויאמר אבימלך: m מה זאת עשית לנו? כמעט שכב אחד העם את אשמתך m והבאת עלינו n אשם</p>			נזיפה חחרת
	<p>14 ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחות וימתן לאברהם</p>	<p>16 {ולאברהם היטיב בעבונה ויהי לו צאן ובקר וחמורים ועבדים ושפחות ואתננת וממלים}</p>	מתנות
<p>11 ויצו אבימלך את כל העם לאמר: הננע באיש הזה ובאשתו f מוות ימות</p>	<p>15 וישב לו את שרה אשתו ויאמר אבימלך: והנה ארצי לפניך בטוב בעיניך שב וילשרה אמר: הנה נתתי אלוף כסף h לאחיך הנה הוא לך כסות עינים לכל אשר אמר ואת כל ונכתת</p>	<p>20 ועתה הנה אשמתך קח ונלך ויעז עלי פרעה אנשים וישלחו אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו</p>	שילוח או הישארות
	<p>17 k ויתפלל אברהם אל האלהים q וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו q וילדו 18 כי k עצר עצר יי בעד כל רחם לבית אבימלך על דבר שרה אשת אברהם.</p>	<p>17 {וננע יי את פרעה וננעים גדלים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברהם}</p>	תפילה ורפואה

ה ראו גם טבלה 3 – "נג"ע, נגעים, שילוח (=א: גירוש; ב: 'שילוח בשלום')".
 θ השור: בר' מא 8; דני ב 1.
 ו השור: שמ"ב יג 11-13.
 א בר' טז 2: ותאמר שרי אל אברהם: הנה נא עצרני ה' מלדת.

בר' כו 1-3, 6-17 יצחק, רבקה ואבימלך	בר' כ 1-18 אברהם, שרה ואבימלך	בר' יב 10-20; יג 4-1 אברם, שרי ופדעה	לאחר התקרות הקשורה באישה
12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהוּא		1 וַיַּעַל אַבְרָם מִצַּרְיִם	1
וַיִּמְצָא בְשֵׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים		וְהוּא וְאִשְׁתּוֹ	
וַיְבָרְכֵהוּ יי'		וְכָל אֲשֶׁר לוֹ	
13 וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלָּךְ הַלּוֹךְ וַיְגַדַּל		וְלוֹט עִמּוֹ	
עַד כִּי גָדַל מְאֹד		וַיִּנְגְּבָה	
14 וַיְהִי לוֹ		2 וְאַבְרָם כְּבַד מְאֹד	2
15 וַיִּמְקְנֶה אֶת אֶתְנֵן וַיִּמְקְנֶה בְּקָר וַעֲבָדָה רַבָּה		בְּמִקְנֵהוּ בְּכֶסֶף וּבְזָהָב	
וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים.			
וְכָל הַבְּאֵרֹת		3 וַיִּלָּךְ לְמִסְעָיו	3
אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אַבְיֹו בִימֵי אַבְרָהָם אַבְיֹו		מִנְּגַב וְעַד בֵּית אֵל	
סָתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֶפֶר		עַד הַמִּיְקוֹם	
16 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל יִצְחָק:		אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה	
לָךְ מִעֲפֹנֹי, כִּי עֲצַמְתָּ מִסּוּנֵי מְאֹד.		בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעֵי	
17 וַיִּלָּךְ מִשָּׁם יִצְחָק		אֶל מְקוֹם הַמְּזֻבָּח	4
וַיְחַן בְּנַחַל גֶּרַר וַיֵּשֶׁב שָׁם		אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בְּרֵאשִׁיטָה	
		אֲ וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יי'	

ג. "ויקרא שם": "ואשר קרא?" יענה הוא קורא?

טבלה 2: חפירת בארות: ריב, פיוס וברית

בר' כו 12-33 אבימלך ויצחק בגרר	בר' כא 22-34 אבימלך ואברהם
12 וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְצָא הַהוּא	
וַיִּמְצָא בְשֵׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יי'	
13 וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיִּלָּךְ הַלּוֹךְ וַיְגַדַּל עַד כִּי גָדַל מְאֹד	
14 וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בְּקָר וַעֲבָדָה רַבָּה	
וַיִּקְנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים	
15 וְכָל הַבְּאֵרֹת	25 { ... בְּאֵר הַמַּיִם
אֲשֶׁר חָפְרוּ עֲבָדֵי אַבְיֹו בִימֵי אַבְרָהָם אַבְיֹו	אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אַבְיִמֶלֶךְ
סָתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיִּמְלְאוּם עֶפֶר	25 { וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת אַבְיִמֶלֶךְ
16 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֶל יִצְחָק:	עַל אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אַבְיִמֶלֶךְ
לָךְ מִעֲפֹנֹי, כִּי עֲצַמְתָּ מִסּוּנֵי מְאֹד	26 וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ
17 וַיִּלָּךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיְחַן בְּנַחַל גֶּרַר וַיֵּשֶׁב שָׁם	לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה
18 וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵי הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִימֵי אַבְרָהָם אַבְיֹו	וְגַם אִמְתָּה לֹא הִגַּדְתְּ לִי
וַיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרָי מוֹת אַבְרָהָם	וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלַחֲתֵי הַיָּמִים
וַיִּקְרָא לָהֶן שְׁמוֹת כְּשִׁמּוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אַבְיֹו.	
19 וַיַּחְפְּרוּ עֲבָדֵי יִצְחָק בְּנַחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים	
20 וַיְרִיבוּ רַעִי גֶרַר עִם רַעִי יִצְחָק לֵאמֹר	
לָנוּ הַמַּיִם	
וַיִּקְרָא שָׁם הַבְּאֵר עֶשְׂקָה, כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ	
21 וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֲרָי וַיְרִיבוּ גַם עֲלֵיהֶן וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שְׁטֵנָה	
22 וַיַּעֲמֶק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֲרָי וְלֹא רָבוּ עֲלֵיהֶן	
וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר	
כִּי עֲתָה הִרְחִיב יי' לָנוּ וַיִּרְוִינוּ בְּאַרְצָא.	
23 וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שֶׁבַע	
24 וַיִּרְא אֱלֹהֵי יי' בְּלֵילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר:	
אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אַבְיֹו	
אֵל תִּירָא כִּי אִמְתָּךְ אֲנֹכִי	
וַיְבָרְכֵהוּ וַהֲרַבִּיתִי אֶת זְרַעוֹ בְּעֵבוֹר אַבְרָהָם עֲבָדֵי.	
25 וַיָּבֹן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יי' וַיֵּט שָׁם אֶהְלוֹ	
וַיִּכְרוּ שָׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בְּאֵר	
26 וַאֲבִימֶלֶךְ הִלָּךְ אֵלָיו מִגֶּרַר וַאֲחֻזַת מַרְעֵהוּ וַיִּכְלַל שָׂר צְבָאוֹ	22 וַיְהִי בְעֵת הַהוּא
27 וַיֹּאמֶר אֶלְהֶם יִצְחָק	וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְלַל שָׂר צְבָאוֹ אֶל אַבְרָהָם לֵאמֹר
מִדְּעוּ בְּאֵתָם אֵלַי וְאִתָּם שְׁנֵאתָם אִתִּי וְתִשְׁלַחְנִי מֵאִתְּכֶם	
28 וַיֹּאמֶר	22 { וַיֹּאמֶר [...] לֵאמֹר

בר' כו 12-33 אבימלך ויצחק בגרר	בר' כא 22-34 אבימלך ואברהם
<p>ראו ראינו כי ה'יהי י"י עפ"ק ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונקרתה ברית עפ"ק 29 אם תעשה עמונו רעה כאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עפ"ק רק טוב</p> <p>ונשלחך בשלום אמה עתה גרוך י"י</p> <p>27 { נאמם שנאתם אתי ותשלחוני מאתכם }</p> <p>30 ויעש להם משתה ויאכלו וישתו 31 וישכמו בבקר וישבעו איש לאחיו</p> <p>33 { ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר באר שבע }</p> <p>31 { וישבעו איש לאחיו }</p> <p>וישלחם יצחק וילכו מאתו בשלום 25 { ויבן שם מזבח ויקרא בשם י"י }</p> <p>17 { ויחן בנחל גרר וישב שם }</p> <p>32 ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו: קצאנו מים 33 ויקרא אתה שבעה על כן שם העיר באר שבע עד היום הזה</p>	<p>23 אלהים עפ"ק בכל אשר אמה עשה ועתה השבעה לי באלהים הנה</p> <p>אם " תשקר לי ולניני ולנכדי כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי ועם הארץ אשר נרתה בה</p> <p>22 { אלהים עפ"ק בכל אשר אמה עשה }</p> <p>24 ויאמר אברהם אנכי אשבע 25 והוכח אברהם את אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך 26 ויאמר אבימלך: לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אמה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום 27 וישח אברהם צאן וגקר ויחן לאבימלך</p> <p>ויכרתו שניהם ברית 28 ויצב אברהם את שבע כבשת הצאן לבדקו 29 ויאמר אבימלך אל אברהם: קח הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה 30 ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת 31 על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם 32 ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ויכיל שר צבאו וישבו אל ארץ פלשתים 33 וישע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם י"י אל עולם 34 ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים</p>

α השווו תה' מד' 18: כל זאת באהבנו – נלא שכתנוד, נלא שקרנו בכרימדי!

טבלה 3: נג"ע, נגעים, שילוח (א-: גירוש; ב: 'שילוח בשלום')

בר' יב 20-17 פרעה, אברם ושרי	בר' כ 6 אבימלך, אברהם ושרה	בר' כו 11 אבימלך, יצחק ורבקה	בר' כו 29-33 אבימלך ויצחק	שמ' יא 1 הדהוד: ישראל במצרים
וַיִּנָּע יוֹ"י אֶת פְּרֻעָה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דָּבַר שְׂרֵי אֲשֶׁת אַבְרָם 19 [...] וְעַתָּה הִנֵּה אֲשַׁתְּךָ קַח וְלֶךְ 20 וַיִּצְאוּ עָלָיו פְּרֻעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת אֲשֶׁתוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ.	וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים בְּחַלְמֵם גַּם אֲנֹכִי יְדַעְתִּי כִּי בַתְּמָם לְבַבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וְנֹאחַשׁךָ גַּם אֲנֹכִי אוֹתְךָ מִחַטּוֹ לִי עַל כֵּן לֹא נִתְמַיֵּד לְנֹגַע אֱלֹהֵי	וַיִּצְאוּ אַבְיִמֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם לֵאמֹר	29 אִם תַּעֲשֶׂה עִמּוֹנִי וְרָעָה	וַיֹּאמֶר יוֹ"י אֶל מֹשֶׁה עוֹד נָנַע אַחַד אָבִיָּא עַל פְּרֻעָה וְעַל מִצְרַיִם אֲחֵרֵי כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִזֶּה כְּשִׁלְחוֹ ^א כְּלָה גֵּרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֶּה יְנַשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם {29 וַיִּשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם} ^ב אֲמַנָּה עֵתָה בְרוּךְ יוֹ"י 30 וַיַּעַשׂ לָהֶם מוֹשָׁתָה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂתּוּ 31 וַיִּשְׂבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחְם יִצְחָק וַיִּלְכוּ מֵאֶתְמוֹ בְּשָׁלוֹם

ראו גם שמ' יב 32: גם צאנכם גם במקרבים "קחיו כְּאִשֶׁר דִּבַּרְתֶּם וְלָכוּ".
 שמ' יב 33: וְתִקְוֶה מִצְרַיִם עַל הָעָם לְמַהֵר^ב לְשַׁלְּחֶם מִן הָאָרֶץ. כי אָמרו: כְּלָנוּ מֵתִים!
 שמ' יד 5: וַיִּקְפֹּד לִבְב פְּרֻעָה וַעֲבָדָיו אֶל הָעָם וַיֹּאמְרוּ: מַה זֹּאת עָשִׂינוּ, כִּי^ב שְׁלַחְנוּ אֶת יִשְׂרָאֵל מִעֲבָדֵינוּ?
 בר' לא 27: לָמָּה נִחַבְתֶּם לְבָרֶם וְנִתְגַּב אֹתִי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִּי – וַאֲשַׁלְּחֶךָ בְּשִׁמְחָה וּבְשִׂרִים בְּתוֹךְ וּבְכִנּוּר!
 אך ראו גם: שמ' ו 1: אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה לְפָרְעָה, כִּי בְיַד חֲזָקָה יִשְׁלַחְם, וּבְיַד חֲזָקָה יִגְרַשֶׁם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (ראו גם שמ' י 10-11).
 בר' כא 22: אֲלֵהֶם עִמָּךְ כָּל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה; בר' כו 28: כִּי הִנֵּה יוֹ"י עִמָּךְ.
 יש' לב 10: כִּי^א פְּלָה בְּצִיר אֶסֶף בְּלִי יְבוּא; יר' ח 20.

טבלה 4: המוטיב טו"ב בסדרת הסיפורים הנידונים במאמר

יב 13: לְמַעַן	ייטב	לי בְּעַבְרָךְ
יב 16: וּלְאַבְרָם	היטיב	בְּעַבְרָה
כ 15: וַיֹּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ: הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ	בטוב	בְּעֵינֶיךָ שָׁב
כו 29: אִם תַּעֲשֶׂה עִמּוֹנִי רָעָה כְּאִשֶׁר לֹא נָנַעְנוּךָ, וְכְאִשֶׁר עָשִׂינוּ עִמָּךְ	טוב,	וְנַשְׁלַחְךָ בְּשָׁלוֹם ^א

α ראו גם טבלה 3 – "נג"ע, נגעים, שילוח (א-: גירוש; ב: 'שילוח בשלום')

טבלה 5: האבות בונים מזבח, קוראים בשם ה' ונאחזים במקום

בר' יב 9-5	בר' יג 14-18	בר' כו 23-25	בר' לה 6-7
<p>5 וַיִּקְרָא אֲבָרָם אֶת שְׂרֵי אֲשֵׁתוֹ [...]] וְאֵת כָּל רְכוּשָׁם [...]] וַיָּצֵאוּ לְלֶכֶת אֶרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה כְּנָעַן</p> <p>6 וַיַּעֲבֵר אֲבָרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שָׂקָם עַד אֵלוֹן מוֹרָה [...]]</p> <p>7 וַיִּקְרָא יִ"י אֶל אֲבָרָם וַיֹּאמֶר</p> <p>8 וַיַּעֲמֵק מִשָּׁם הַהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֹהֶלָה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְ"י וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יִ"י</p>	<p>14 וַיִּי"י אָמַר אֶל אֲבָרָם [...]]</p> <p>15 כִּי אֵת כָּל הָאֶרֶץ [...]] לָךְ אֲתִנְנֶנָּה וַיִּזְרַעַךְ עַד עוֹלָם וַיִּשְׁמְתִי אֶת זֶרְעֶךָ כַּעֲסַר הָאֶרֶץ [...]]</p> <p>18 וַיֹּאחֶל אֲבָרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב “ בְּאֵלֵינוּ מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹן וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְ"י</p>	<p>23 וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע</p> <p>24 וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' בְּלִילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר: אֲנִכִּי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אָבִיךָ אֵל תִּקְרָא כִּי אִתְּךָ אֲנִכִּי</p> <p>25 וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'</p> <p>וַיֵּט שָׁם אֹהֶלוֹ וַיִּכְרוּ שָׁם עֲבָדֵי יִצְחָק בְּאֵר</p>	<p>6 וַיָּבֵא יַעֲקֹב לִזְהָרָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן [...]] הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ</p> <p>7 וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לְמִקְוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נָגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אַחִיו</p>

ראו גם:
בר' כב 9, 14-13; בר' כה 13-22.
α בר' יד 13: וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגֵּד לְאֲבָרָם הַעֲבָרִי וְהוּא שָׁכַן בְּאֵלֵינוּ מִמְרָא הָאֱמָרִי
(וראו גם: חמ"י גבריהו, 'אלוני ממרא', אנציקלופדיה מקראית, א, טורים 330-332; נ' אלוני, 'אלון מורה, אלוני מרה', אנציקלופדיה מקראית, א, טורים 328-329; י"ש לויכט, 'ממרא', אנציקלופדיה מקראית, ה, טורים 6-7.)

טבלה 6: באר שבע - מקור השם

בר' כו 23-25, 32-33 קורות יצחק	בר' כא 25-33 קורות אברהם	
<p>23 ויעל משם באר ש שבע 24 וירא אליו י"י בלילה ההוא ויאמר: אנכי אלהי אברהם אביך אל תירא כי אמר אנכי וגרתיך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי 25 ויבן שם מזבח ויקרא בשם י"י ויט שם אהלו ויקרו שם עבדו יצחק באר [...]</p> <p>32 ויהי ביום ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים</p>	<p>25 והוכח אברהם את אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך [...] 27 וישח אברהם צאן ובקר וימן לאבימלך ויקרתו שניהם ברית 28 ויצב אברהם את ש שבע כבשת הצאן לבדקו 29 ויאמר אבימלך אל אברהם: מה הנה ש שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה 30 ויאמר כי את ש שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת</p>	<p>הרקע</p>
<p>33 ויקרא אתה ש שבעה על כן שם העיר באר ש שבע עד היום הזה { 33 ויקרא אתה שבעה }</p>	<p>31 על כן קרא למקום ההוא באר ש שבע כי שם נשבעו שניהם</p>	<p>המקור לשם העיר</p>
<p>25 {~} ויבן שם מזבח ויט שם אהלו ויקרא בשם י"י ויקרו שם עבדו יצחק באר {</p>	<p>33 וישע אשל בבאר ש שבע ויקרא שם בשם י"י אל עולם</p>	<p>סמל להשתקעות במקום</p>